

Krzesło w stylu zakopiańskim

- Autor Wojciech Brzega (projekt)
- Wytwórca Jan Śliwka
- Czas powstania ok. 1902
- Numer inwentarzowy S/623/c/MT
- Muzeum [Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem](#)
- Tematy [życie codzienne](#), [wyrzeźbione](#), [góry](#)
- Technika [stolarka](#), [cięcie](#), [ryzowanie](#)
- Materiał [drewno](#)
- Prawa do obiektu Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem
- Prawa do wizerunków cyfrowych domena publiczna
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [styl zakopiański](#), [życie codzienne](#), [meble](#), [Stanisław Witkiewicz](#), [Zakopane](#), [3D](#), [3D plus](#), [domena publiczna](#)

O użyteczności i artystycznej narodowej powinności...

W kolekcji Działu Sztuki Muzeum Tatrzańskiego, obok obrazów i rzeźb, znajduje się również bogaty zbiór mebli. Uwagę zwiedzających przyciągają zwłaszcza te w stylu zakopiańskim. Na ekspozycji stałej w Muzeum Stylu Zakopiańskiego w willi Koliba można zobaczyć między innymi biurko i krzesło zaprojektowane przez Wojciecha Brzegę.

Biurka powstały z połączenia pulpitu, stołu i komody prawdopodobnie w XVII wieku. Z upływem czasu coraz trudniej było wyobrazić sobie gabinet bez tego mebla, który służył nie tylko do pisania, ale także do przechowywania dokumentów i listów, jak również cennych drobiażków.

Biurko projektu Wojciecha Brzegi zostało wykonane przez Jana Śliwkę dla Bronisławy Kondratowiczowej, która pasjonowała się fotografią, kolekcjonerstwem, a także stylem zakopiańskim i jego genezą. Już w 1902 roku mebel był prezentowany na wystawie Towarzystwa „Polska Sztuka Stosowana”. Nogi biurka, których zewnętrzne krawędzie są lekko wygięte, zostały rzeźbiarsko udekorowane. Pod blatem (którego brzegi zdobi ząbkowanie) znajduje się szuflada z ornamentem z leluju. Blat z trzech stron ujmują balustradka z sercami. Po prawej stronie znajduje się nadstawka mieszcząca szafeczkę i małe schowki.

Komplet z biurkiem stanowi krzesło projektu tego samego artysty. Krzesła znane były już w starożytnym Egipcie. Są to meble konstrukcji szkieletowej, mające oparcie, zazwyczaj pozbawione poręczy. Mebel ze zbiorów Muzeum Tatrzańskiego posiada wszystkie wymienione cechy. Odznacza się również piękną dekoracją w stylu zakopiańskim. Ażurowe oparcie i nogi zdobią serca, rozety i leluje. Ornamenty zostały wykonane z dużą precyzją i znakomicie dopasowują się do konstrukcji mebla.

Artysta ukończył zakopiańską Szkołę Przemysłu Drzewnego w dziale rzeźby ornamentalnej. Naukę rzeźby kontynuował w Krakowie, Monachium i Paryżu. Pierwsze meble zaprojektował w 1896 roku. Od 1903 roku przez długie lata wykonywał je w swoim własnym warsztacie. W zbiorach Muzeum znalazły się, oprócz gotowych realizacji, również liczne projekty sygnowane nazwiskiem tego artysty. Wojciech Brzega po latach pisał w swoich wspomnieniach: „Wierzyłem w Witkiewicza i zdawało mi się, że spełnię obowiązek Polaka i górala-obywatela, pracując w tym kierunku. Kawał życia poświęciłem na pracę nad stylem zakopiańskim w meblarstwie”.

Styl zakopiański stworzony przez Stanisława Witkiewicza miał obejmować zarówno budownictwo, jak i sztukę użytkową. Ten artysta, krytyk sztuki, który na stałe w Zakopanem osiadł w 1890 roku, starał się dla swojego pomysłu pozyskać jak najszersze grono zwolenników i współpracowników. Zachęcał miejscowych artystów do wykonywania różnych przedmiotów (nie tylko mebli) zdobionych wdzięczną dekoracją, na którą składały się leluje, rozetki, serduszka. Styl miał, w założeniu jego inicjatora, wyjść poza granice wioski na Podhalu i stać się pierwszym polskim stylem narodowym, co było szczególnie znaczące, zważywszy na ówczesną sytuację polityczną Polski. Stąd też słowa Wojciecha Brzegi, za swój obywatelski obowiązek poczytującego pracę z wzorami, które opracowane na nowo przez Stanisława Witkiewicza wyrastały przecież z jego rodzimej ziemi.

Krzesło według projektu Wojciecha Brzegi stanowi komplet z [biurkiem w stylu zakopiańskim](#).

Opracowanie: Julita Dembowska (Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem),
© wszystkie prawa zastrzeżone

Sztuka użytkowa w stylu zakopiańskim

„Wewnątrz w tej chacie wszystko nosi piętno upodobań artystycznych (...)”^[1] – pisał Stanisław Witkiewicz o góralskim domu. Równocześnie z architekturą w stylu zakopiańskim rozwijała się sztuka użytkowa inspirowana podhalańszczyzną. Koncepcja Witkiewicza od początku zakładała zasadę kompletności, a więc tworzenia architektury wraz z wystrojem wnętrz, począwszy od meblarskiego wyposażenia po najdrobniejsze zdobnicze detale. Tak jak chata górska stanowiła wzór dla architektury, tak wyposażenie jej wnętrza z poszczególnymi sprzętami inspirowało projekty stylowe dla meblarstwa i sztuki użytkowej, bowiem „wszystko to musiało być wytworzone z materiału form, jakie się znalazły w sztuce ludowej”^[2].

Formy chaty górskiej zaadaptowano do wymogów bardziej wymagającej klienteli. Witkiewicz uważał,

że „izba biała, prawie bez zmiany, może być przeniesiona do bardzo nawet wykwintnych i bogatych mieszkań i stanowić przepyszną salę jadalną”[3]. W jego koncepcji należało nadać góralski kształt wszystkim elementom wnętrza, a także, w związku z powyższym, stworzyć te, które „nie istniały, rzecz oczywista, w chałupie i musiały być wytworzone całkiem samodzielnie, pod wpływem przyrostu nowych potrzeb”[4]. W tym celu w 1904 roku została wydana praca zbiorowa pod redakcją Witkiewicza zatytułowana *Styl zakopiański. Zeszyt I: Pokój jadalny*. Był to wzornik meblarski, w którym znalazły się projekty różnych nowych sprzętów domowych, jak również przykłady stosowania podhalańskich motywów zdobniczych.

Wzorem dla mebli stylowych było więc podstawowe wyposażenie góralskiej chaty, na które składały się: stół, [krzesła](#), półki, listwy i [sąsiek](#). Ich formę kształtowała przede wszystkim funkcja. Posiadały bardzo logiczną konstrukcję, która to stanowiła jednocześnie ich walor artystyczny (np. kołeczki, spojenia „na zakładkę” czy „na kozią ratkę”), a która była ważniejsza od zdobień powierzchni. Duże znaczenie estetyczne posiadała również linia, która w dekoracyjny sposób rysowała wszystkie brzegi i prześwity. Jeśli w stylu zakopiańskim powstawały te podstawowe sprzęty, to powtarzały zazwyczaj wzorcową góralską formę, dodając urozmaicenia w zakresie wykroju detali i dekoracji. Dla zaprojektowania przykładowo mebli salonowych czy gabinetowych, których pierwotnie w chacie nie było („Umywalnie i toalety, kanapy i fotele, szezlongi i taburety, szafki, lustra, [biurka](#), i całe mnóstwo innych sprzętów”[5]), opierano się na formach i konstrukcji sprzętów góralskich, kompilując ich elementy w zupełnie nowe meble. Chociażby [kredens](#) utworzony był z połączenia skrzyni, nóg stołu (srogi) oraz nadstawki wzorowanej na półce, a oparcie fotela czy wezłowie łóżka bazowały na konstrukcji zaplecka sań.

Styl zakopiański czerpał bezpośrednio z repertuaru podhalańskiego zdobnictwa, wykonywanego głównie w technice ryzowania. Stosowano motywy geometryczne, jak łamanina, recica, szyszka, krzyż, jak również roślinne: gaje, leluję, parzenicę, złotogłów, dziewięciornik (rodzaj ostu) czy słynny „[wschód słońca](#)”, dodatkowo z częstym wykorzystaniem ażurów i prześwitów.

Mimo podporządkowania sprzętów w stylu zakopiańskim ich pierwowzorom (meblom góralskim) w zakresie formy i zdobnictwa, to w praktyce artyści skłaniali się częściej do życzeń samych zleceniodawców, niż sztywno trzymali się wzorów. Dodatkowo stylowe przedmioty różniły się w zależności od projektanta czy wykonawcy, którzy często wypracowywali swój indywidualny styl. Ważne było po prostu uzyskanie wrażenia zakopiańszczyzny. Po sukcesach pierwszych całościowych realizacji Witkiewicza w Zakopanem, a więc willi wraz z wyposażeniem, popularność stylu zakopiańskiego wciąż rosła, a za nią zapotrzebowanie na różne stylowe wyroby. Zamówienia „obejmowały ogromny zakres potrzeb życia, od sukni balowej do ornatu; od stołka do ołtarza; od łyżki do monstrancji; od domu do kościoła”[6].

Obok Stanisława Witkiewicza głównymi projektantami mebli stylowych byli Wojciech Brzega, Wiktor Gosieniecki i Stanisław Barabasz. Sprzęty wykonywali również górale, zwłaszcza Maciej Sieczka, Jasiek Walczak (tokarz), Wojciech Gąsienica Roj (rzeźbiarz) i inni. W urządzeniach wewnątrz znajdowały się również meble wykonane przez Szkołę Przemysłu Drzewnego.

Tak naprawdę istnieje niewiele wewnątrz projektowanych przez Witkiewicza; są to wyposażenie domu *Pod Jedłami* oraz biblioteka pałacu w Kluczkowicach. Natomiast w zakresie meblarstwa największą działalność rozwinął Wojciech Brzega, który od 1903 roku prowadził własny warsztat. Wyrabiał w nim różnego rodzaju sprzęty w stylu zakopiańskim, uprawiał również twórczość rzeźbiarską.

Opracowanie: Paulina Kluz (Redakcja WMM),

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/).

Bibliografia:

Teresa Jabłońska, *Styl zakopiański Stanisława Witkiewicza*, „Lamus”, 28 (2013), nr 2/12, s. 60–68.
Teresa Jabłońska, *Muzeum Stylu Zakopiańskiego im. Stanisława Witkiewicza: przewodnik*, Zakopane 2002.
Jan Majda, *Styl zakopiański*, Kraków 1979.
Zbigniew Moździerz, *Dom „Pod Jedłami” Pawlikowskich*, Zakopane 2003.
[\[Jan Gwałbert Pawlikowski\], O sztuce podhalańskiej, III: Sprzęt i zdobienie, \[w:\], Katalog Wystawy Podhalańskiej, Lwów 1911, s.12–20.](#)
Stanisław Eliaż Radzikowski, *Styl zakopiański*, Kraków 1901.
Barbara Tondos, *Styl zakopiański i zakopiańszczyzna*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2004.

-
- [1] S.E. Radzikowski, *Styl zakopiański*, Kraków 1901, s. 13.
[2] T. Jabłońska, *Styl zakopiański Stanisława Witkiewicza*, „Lamus”, 28 (2013), nr 2/12, s. 64; za: S. Witkiewicz, *Styl zakopiański. Zeszyt I: Pokój jadalny*, s. 367.
[3] S.E. Radzikowski, dz. cyt., s. 15.
[4] T. Jabłońska, *Muzeum Stylu Zakopiańskiego im. Stanisława Witkiewicza: przewodnik*, Zakopane 2002, s. 38.
[5] Tamże.
[6] J. Majda, *Styl zakopiański*, Kraków 1979, s. 22.

Tagi: [meble](#), [Podhale](#), [chata](#), [rzemiosło](#), [Stanisław Witkiewicz](#), [styl zakopiański](#), [licencje Creative Commons](#)

Stanisław Witkiewicz vs C. K. Szkoła Fachowa dla Przemysłu Drzewnego w Zakopanem

Pierwsze przejawy zainteresowania góralstwą miały miejsce jeszcze przed przyjazdem Stanisława Witkiewicza do Zakopanego. Od 1876 roku funkcjonowała w tym mieście pierwsza Szkoła Snycerska przemianowana później na c.k. Szkołę Fachową dla Przemysłu Drzewnego (*k.k. Fachschule für Holzbearbeitung in Zakopane*), w której kształcono profesjonalnych rzemieślników. Szkoła działała pod zarządem austriackiego zaborcy, a jej program nauczania propagował raczej tyrolskie wzory. Mimo tego, to właśnie jej wychowankowie podjęli się wykonania pierwszych dzieł inspirowanych sztuką podhalańską. Pod nadzorem ówczesnego dyrektora Szkoły Franciszka Neužila, według starannie opracowanych projektów Magdaleny Butowt-Andrzejkiewiczówny, w latach 1885–1886 na specjalne zamówienie Róży hr. Krasieńskiej wykonano łóżko i parawan na wzór podhalański. Od drugiej połowy lat osiemdziesiątych w Szkole rozpowszechnił się styl dekoracyjny. Produkowano liczne komplety mebli projektowane przez Neužila, które posiadały prostą konstrukcję, a jedyne, co łączyło je z góralstwą, to obficie stosowana ornamentyka, bynajmniej nie ludowego pochodzenia. Jakkolwiek sam dyrektor określał je jako pierwszy mianem „zakopiańskich” (*zakopaner Styl*).

Stanisław Witkiewicz po osiedleniu się w Zakopanem zaczął dostrzegać duży potencjał w produkcji przemysłu drzewnego i tradycji miejscowych wyrobów z drewna. Znajdowała się tu przecież szkoła kształcąca fachowców, jak również liczna grupa ludowych cieśli, stolarzy i rzemieślników. Jednak pierwsze kontakty Witkiewicza ze Szkołą Fachową dla Przemysłu Drzewnego nie przyniosły oczekiwanego rezultatu. Władze szkoły optowały wciąż za tyrolsko-wiedeńskimi inspiracjami dla swoich wyrobów. Prócz wykonywania pojedynczych zamówień na komplety mebli stylizowanych na podhalańskie, wzory góralstwy uważano zwyczajnie za „chłopskie”. Rosnący antagonizm pomiędzy Witkiewiczem a Neužilem został wyrażony przez tego pierwszego w dziele *Na przelęczy* (1890), w którym nazwał Szkołę „rozsadnikiem tyrolsko-wiedeńskiego gustu, niemieckiej trucizny, zabijającej artyzm góralstwy ludu”^[1]. Niewątpliwie sytuacja ta skłoniła Stanisława Witkiewicza do zajęcia się projektowaniem mebli i różnych sprzętów osobiście, czemu pierwszy przykład dała realizacja *Koliby* Zygmunta Gnatowskiego.

W 1895 roku w roli nauczyciela przybył do Zakopanego Węgier – Edgar Kováts, od 1899 roku nowy dyrektor Szkoły. Austriackie władze zaborcze w myśl polityki lokalnej skłoniły się do uznania wzorów góralskich za „właściwy styl narodowy w Galicji” [2], czego wyraz dała działalność Kovátsa, zwłaszcza zaś wydany przez niego wzornik zatytułowany *Sposób zakopiański* (1899).

Kováts z impetem wprowadził swoją koncepcję na pole sztuki i skutecznie konkurował ze stylem zakopiańskim Stanisława Witkiewicza. Góralszczyzna w wersji tego pierwszego weszła do programu Szkoły, zaś proponowane przez niego wzory do użytku rzemieślników. Kováts zdobywał liczne zamówienia i poparcie wielu osobistości ze świata sztuki. Jednak mimo jego zdecydowanego ataku, Witkiewicz nie rywalizował i nie polemizował z nim. Podkreślał jedynie, że styl zakopiański nie ma nic wspólnego z propozycją Kovátsa i nie należy obu mieszać.

Sposób zakopiański Kovátsa proponował eklektyczną formułę. Witkiewicz zarzucał mu powierzchowność w nawiązywaniu do sztuki górali, stosowanie innych form niż podhalańskie, jak również przesadę w dekoracji sprzętów. Wzory zdobnicze Kovátsa łączyły zgeometryzowane motywy roślinne z tyrolskimi, były nadużywane i stosowane bez zrozumienia ich przeznaczenia. Sprzęty zaś zyskiwały konwencjonalną formę, urozmaiconą jedynie o intarsjowany bądź ryzowany ornament oraz dekoracyjne szczyty.

Dyskusja na temat pierwszeństwa „stylu” czy „sposobu” zyskała rozgłos, kształtując stronnictwa artystyczne. Początkowo optowano za wyższością „sposobu”, za którym opowiedziało się kilku architektów, dzięki czemu to Kováts uczestniczył w przygotowaniu *Pawilonu Galicyjskiego* na Wystawę Światową w Paryżu w 1900 roku. Jednak rozgrywająca się publicznie polemika przeciwników i obrońców stylu zakopiańskiego – którzy na łamach czasopism i gazet wyrażali swoje poglądy, nieraz całkiem napastliwe – przywróciła sprawiedliwość stylowi Witkiewicza. Feliks Jasieński słusznie skrytykował pawilon paryski, określając go jako „syntetycznie-słowiańsko-bizantyńsko-Kovátsowskie wnętrze niepolskiego domu w polskim sposobie” [3]. Za stylem zakopiańskim opowiedziało się z czasem szerokie grono artystów krakowskich i profesorów ASP, następnie zawiązane w 1901 roku Towarzystwo Polska Sztuka Stosowana.

Mimo ideologicznego zwycięstwa Witkiewicza nad Kovátsem, w praktyce snycerze zakopiańscy wielokrotnie korzystali ze wzorów *Sposobu zakopiańskiego*, mieszając jego elementy z motywami podhalańskimi proponowanymi przez styl zakopiański. Przykładem tego jest biblioteka pałacu w Kluczkowicach, która została wykonana według projektu Witkiewicza, jakkolwiek część jej motywów zdobniczych opierała się o tyrolskie wzory ze *Sposobu*. Tego rodzaju kompilacje wynikały z niejasno opracowanej przez Witkiewicza metody czerpania wzorów ze sztuki podhalańskiej, która traktowana była swobodnie, jak również z faktu, iż bardzo często jego współpracownikami byli kształceni zawodowo uczniowie i absolwenci Szkoły Przemysłu Drzewnego.

Pierwszym Polakiem pełniącym urząd dyrektora Szkoły był od 1901 roku Stanisław Barabasz, artysta i etnograf. Od tego czasu też relacje między Szkołą a Witkiewiczem unormowały się, ponieważ Barabasz „tę »skowaczała« instytucję otworzył na oścież dla koncepcji Witkiewicza” [4], wprowadzając styl zakopiański do programu Szkoły. Kolejnymi dyrektorami byli zaś artyści współpracujący z Witkiewiczem wcześniej, tacy jak Karol Stryjeński czy Wojciech Brzega.

Opracowanie: Paulina Kluz (Redakcja WMM),

Ten utwór jest dostępny na [licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/).

Zobacz również przedmioty w stylu zakopiańskim: [drewniany kielich kościelny](#) i [serwis kawowy](#) projektu Stanisława Witkiewicza, [krzesło](#), [biurko](#) i [kredens](#) projektu Wojciecha Brzegi.

Bibliografia:

Teresa Jabłońska, *Muzeum Stylu Zakopiańskiego im. Stanisława Witkiewicza. Przewodnik*, Zakopane 2002.

Jan Majda, *Styl zakopiański*, Kraków 1979.

Zbigniew Moździerz, *Dom "Pod Jedłami" Pawlikowskich*, Zakopane 2003.

Barbara Tondos, *Styl zakopiański i zakopiańszczyzna*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2004.

[1] T. Jabłońska, *Muzeum Stylu Zakopiańskiego im. Stanisława Witkiewicza. Przewodnik*, Zakopane 2002, s. 19.

[2] B. Tondos, *Styl zakopiański i zakopiańszczyzna*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2004, s. 85; za: M. Leśniakowska, *Jan Koszyc-Witkiewicz (1881–1952) i budowanie w jego czasach*, Warszawa 1998, s. 17.

[3] B. Tondos, dz. cyt., s. 92.

[4] J. Majda, *Styl zakopiański*, Kraków 1979, s. 8.

Tagi: [Zakopane, szkoła, Stanisław Witkiewicz, styl zakopiański, licencje Creative Commons](#)